

VÁCLAV RYNEŠ

Z HLUBIN ČESKÉ DEMOKRACIE

POLITOLOGICKÁ STUDIE
ČESKÉHO POLITICKÉHO STRANICTVÍ
A POSTKOMUNISMU

VÁCLAV RYNEŠ

Z HLUBIN ČESKÉ DEMOKRACIE

POLITOLOGICKÁ STUDIE
ČESKÉHO POLITICKÉHO STRANICTVÍ
A POSTKOMUNISMU

VÁCLAV RYNEŠ

Z HLUBIN ČESKÉ DEMOKRACIE

POLITOLOGICKÁ STUDIE
ČESKÉHO POLITICKÉHO STRANICTVÍ
A POSTKOMUNISMU

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

© Václav Ryněš, 2024

Cover © Žaneta Kortusová, 2024

Czech Edition © Nakladatelství Epoque, Praha 2024

ISBN 978-80-278-0164-0 (print)

ISBN 978-80-278-1372-8 (ePub)

ISBN 978-80-278-1373-5 (mobi)

ISBN 978-80-278-1374-2 (pdf)

OBSAH

ÚVOD.....	9
POLITICKÉ STRANICTVÍ V 19. A 20. STOLETÍ.....	10
Věci veřejné a volební právo v habsburské monarchii.....	14
První Československá republika – ČR v letech 1918–1938	24
Protektorát Čechy a Morava 1939–1945	30
Československá vláda v emigraci.....	31
Třetí republika 1945–1948	32
Komunistické socialistické stranictví 1948–1989.....	34
Předávání mocenských pozic	39
Od listopadu 1989 ke svobodným volbám.....	45
O zákonodárnou a vládní moc	54
Změna a vznik postkomunismu	58
Po demontáži socialismu	62
České politické stranictví po roce 1990	64
Vznik stranictví	64
Prvotní politické stranictví.....	68
Volební mezníky.....	72
Vznik politického byznysu.....	75
Vznik politické korupce.....	78
České politické stranictví v evropském společenství	84
Stranictví a volby.....	86
Stranictví a národnostní otázka.....	87
Vývoj české státnosti a ústavnosti v 19. a 20. století	89
Habsburská monarchie.....	89
První a druhá republika.....	92

Třetí republika	94
Období socialistické státnosti	95
Po roce 1989	96
Závěr.....	97

ČESKOSLOVENSKÁ A ČESKÁ REPUBLIKA

V EVROPSKÉM KONTEXTU	98
Náhled na osoby v prezidentském úřadu	100
Dva čeští prezidenti ve 20. století	100
Třídní a internacionální komunističtí prezidenti.....	101
Prezident výstavby socialismu.....	102
Prezident, představitel Slovenské komunistické strany a konsolidace	102
Disident a hlasatel národního usmíření.....	103
Pragmatici a narcisové prezidenti	104
Léta v objetí postkomunismu	104
Bylo, nebylo a ještě je.....	104
Postkomunistická sociální skladba obyvatelstva	105
Zvratové situace v českých dějinách	106
Německé a ruské vztahy ovlivňující středoevropský prostor ...	110
Od pádu komunismu k české a slovenské státnosti	112
Česká republika v roce 2022	113
Neomarxismus, neoliberalismus a gender	114

STRÁPKY ZE ŽIVOTA.....	119
Od socialismu k tržnímu hospodářskému systému	119
Vznik fiktivní demokracie různorodých občanských společností.....	120
Bilancování	121
Úspěšný, ctihodný lidé český	123
Dobří rodáci!.....	123
České zapeklité bludiště	124
Česko – jak dál?	124

Postkomunismus a demokratická praxe	125
Společenství inteligentních politiků a odborníků	125
Postkomunistické společenství	127
Demonstrace za práva lidu.....	129
Večírky jen pro zvané.....	130
Prostituce a sexuální služby	130
Vraždy na objednávku	131
Život lidí bez politiky	131
Český člověk ve víru vzniku tržního hospodářského systému...	132
Společenská deformace nebo reformace?.....	134
Prachy, prašulata	135
„Bílí koně“ – prostředek k rozkrádání státního majetku.....	135
Nové prachy a prachůžky.....	137
Rajský život	137
Střapečky z ráje mocenské elity	138
Já na brachu a brácha na mně	138
Úspěšní politici postkomunismu	138
Období velkých koalic	139
Bratrstva kočičí pracky	141
Lov na odborníky – zastírače různých mocenských ambicí....	142
Mocenská elita.....	143
Občanské dilema	144
Típaři a „bílé koně“	144
Různé postkomunistické a společenské aktivity	146
Za vlád pseudodemokratů a neumětelů	146
Vojáci, soudci a policajti – opory státu.....	147
Kdy se časy měnily	147
Jak překonat marasmus postkomunismu	148
ROZPORNOSTI ČESKÉHO NÁRODA	
A SPOLEČNOSTI	150
Pokusy o evropskou jednotu národů a států a národní	
českou jednotu	155

K české občanské revolučnosti ve 20. století	156
K českému ekonomickému vývoji v období postkomunismu.....	159
Česko v současném planetárním a globalizačním vývoji.....	161
Současná lidská rovnost a nerovnost v planetárním a českém prostředí.....	161
Vnitřní katarze v české společnosti na počátku 21. století.....	162
České společenské a sociální postkomunistické proměny.....	163
Sociální rozvrstvenost a možnosti českého obyvatelstva.....	165
Kam od postkomunismu?	166
Krizové změny v současné lidské civilizaci.....	167
ŘÁD A POŘÁDEK VE 21. STOLETÍ	169
Na hraně české občanské demokracie.....	170
Filozofický smysl českých dějin	171
Na hlubinách	172
Pod hlubinou demokracie.....	173
Z množiny námětových alternativ sociální státnosti	173
Politici nejsou navěky	175
PAMFLET STARCE S PORUCHOU AUTOIMUNITY.....	177
O duchovním vývoji na planetě ve 21. století	177
O lidské malosti a velikosti na planetě.....	178
Umělá inteligence.....	179
Česká politická rozhraní.....	179
Politická neodpovědnost a zmatečnost soudobé české politiky	181
Nezásadové politické hokynářství.....	181
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK.....	183
LITERATURA	185

ÚVOD

Politologická úvaha představuje úhel pohledu, který nemusí mít popisný charakter a může se soustřeďovat na interakce a různé druhy dějinných souvislostí – z množiny reálných dějinných událostí.

Studie je zaměřena na období přechodu od komunismu k tržnímu kapitalistickému systému a k demokratické přestavbě státu a postkomunistické období. Na období zásadních změn a proměn v oblasti sociální a životní úrovně obyvatelstva. Poukazuje na vytváření nových mocenských elit a na klady a zápory v životě českého obyvatelstva a občanské společnosti. Rovněž poukazuje na nové generace českého obyvatelstva a změny životního stylu a nové sociální rozvrstvení české společnosti. Společnosti, které se otevřela řada nových možností pro osobní, společenský život v domácím a zahraničním prostředí.

Tyto generace však musí hledat nové společenské a sociální výzvy nejen v českém, ale i v evropském prostředí a musí se i účastnit hledání nejen nových morálních hodnot, životní úrovně, ale i vzniku nové evropské státnosti.

POLITICKÉ STRANICTVÍ V 19. A 20. STOLETÍ

*V míjení těžkých roků
čím dál mi jasnější jest:
není ztracených kroků,
není ztracených cest.*

z veršů Viktora Dyka

Politologická studie a společenské eseje autora zachycují období vzniku československé demokratické státnosti, období protektorátu Čechy a Morava, lidově demokratické Československo, socialistickou i federativní státnost, která byla završena vznikem České a Slovenské republiky a jejich vstupem do evropských demokratických struktur.

Z hlediska chronologického autor zachycuje období let 1938–1992 studijní a esejistickou formou, posléze politologicky analyzuje postkomunistické období až do současnosti i možnosti evropských a středoevropských perspektiv. Upozorňuje na pokus o národní sjednocení v době druhé republiky, na socialistické rozložení obyvatelstva na politicky angažované a neangažované v období socialismu a komunismu a vznik vlády národního porozumění a vznik demokratické státnosti. Analyticky se zabývá složitými českými a německými a také českými a slovenskými vztahy.

Esejistickou formou prostřednictvím komentovaného výkladu vývoje stranictví autor poukazuje na přechodné období od socialismu k tržnímu hospodářskému systému, ve kterém demokracie

„plakala a ještě stále pláče“, poukazuje na období postkomunismu a jeho dopady do stále nedokonalého českého demokratického prostředí a státnosti.

Jedná se o diskusní i polemický příspěvek k státním a národním dějinám a české existenci ve středoevropském a evropském prostoru s množností další perspektivy.

Politika je jev, který vyjadřuje různé společenské, mocenské a jiné vztahy na úrovni vývoje lidské civilizace v lokálním a globálním měřítku, a to na určitém místě a v daném čase. Je interakcí mezi člověkem a společností a společností a člověkem v různých společenských a politických systémech. Politika neexistuje sama pro sebe, ale jen vyjadřuje mezilidské a mocenské poměry ve vývojovém trendu lidského společenství. Politika vždy vyjadřuje stupeň vyspělosti civilizace a kulturní a morální úroveň člověka a společnosti v dané době. Politika rovněž vyjadřuje individuální a kolektivní snahy jednotlivce a jednotlivců ve vytváření dějinných skutečností, ale i podíl na změnách dějin lidského společenství – v jeho mikro- a makroskopickém vývoji.

Politika nevyjadřuje lidské dobro nebo zlo, ale je účelovým i emočním jednáním jedince a jedinců za všech jejich životních okolností ve veřejném dění.

Politické stranictví je jevem, který je spojený s politikou, je to sdružování jedinců za určitých okolností, za určitým cílem, programem, ideovou pohnutkou nebo vizí ve formě účelových seskupení – v moderním pojetí lze takto charakterizovat vytváření politických stran.

Člověk je společenská bytost, která se podílí na veřejném a politickém dění, které ovlivňuje, kterým je ovlivňována a které probíhá v určitých dějinných souvislostech. Politika neexistuje sama pro sebe nebo s ohledem na existenci jedince nebo jedinců, ale jen vyjadřuje mezilidské a mocenské poměry a vztahy lidského společenství v nějakém prostředí a čase.

Politiku lze charakterizovat jako určitý společenský jev, který lze chápat ve trojrozměrném smyslu:

„polity, politics, policy“.

Polity

- vymezení společenského a politického prostoru, ve kterém se politika odehrává

Politics

- střetávání společenských a politických činitelů a jejich zájmů, vzájemná interakce v různých násilných a nenásilných zápasech o politickou moc ve společenských a politických systémech lidského společenství

Policy

- konkrétní společenské a politické cíle, programy a výsledky politického dění

Jedná se o druh politologické metodologie, která umožňuje chápat politické jevy a mocenské uspořádání v určitých globálních a lokálních souvislostech, ale i analyticky vyhodnocovat dílčí části politických procesů.

V rámci evropské a americké civilizace se projevují různé druhy stranictví ve společenských a politických systémech, které jsou spojeny s různou formou státnosti. Moderní stranictví je obvykle spojováno s vývojem ústavnosti, parlamentarismem, demokracií a s lidskými a občanskými právy. Počátky moderního politického stranictví je možno klást do 17. století a rozvoj moderního politického stranictví nastal v 19. století a je i spojen s vývojem národní státnosti, různými parlamentními formami a rozšířením volebního práva.

Z hlediska společenských a politických systémů lze politické stranictví dělit na:

- demokratické (parlamentní a mimoparlamentní)
- nedemokratické (totalitní a autoritativní), které nereprezentuje pluralitní stranický a demokratický systém nebo státnost

Z hlediska vývoje evropské a americké civilizace lze stranictví orientačně například dělit na:

- ideové, ideologické, náboženské, zájmové
- konzervativní, liberální, republikánské, socialistické, komunistické, fašistické
- nacionální, fašistické, ekologické a jiné

Politické stranictví může mít i celou řadu různých forem, a to v současných společenských a politických systémech. V současnosti lze zařadit do politického stranictví i různé formy politických iniciativ, účelových politických sdružení a občanských aktivit, které se ustavují za různých okolností a politických příležitostí.

Postmoderní a občanské politické stranictví je možno charakterizovat jako dobrovolné sdružování občanů za účelem prosazování určitých názorů v rámci politických programů a vizí ve společenských a politických systémech. V rámci evropské a americké civilizace založené na demokracii a pluralitě a lidské svobodné vůli je politické stranictví základem občanské společnosti, která je založená na volebním právu a svobodných volbách, jež zaručují lidská a občanská práva.

V občanské společnosti vedle politického stranictví vzniká i řada různých politických občanských aktivit, které se na nepolitické i politické bázi angažují v rámci volebních systémů a prosazují různé zájmy, a to v rámci demokratických pravidel v demokratické a pluralitní občanské společnosti.

Politické strany a různá politická hnutí se sdružují v různé předvolební, volební a povolební koalice za účelem realizace svých programů a vizí ve veřejném životě.

V občanské a demokratické společnosti politické stranictví a hnutí usilují na základě oslovení občanské veřejnosti ve volební soutěži o získání politické moci, a to za účelem realizace svých vizí a programů. V demokratické a občanské společnosti tak politické strany a hnutí získávají účast na státní moci a veřejné činnosti.

V nedemokratickém prostředí totalitních a autoritativních společenských a politických systémech je obvykle nedemokratickými prostředky potlačena svoboda jedinců a svobodné pluralitní soutěžení politického stranictví. Politika a politické stranictví nachází své všeobecné možnosti a uplatnění v různých státech útvarech, federacích, konfederacích a uniích nebo mezinárodních organizacích.

Věci veřejné a volební právo v habsburské monarchii

Pojem Koruna česká vyjadřoval spojení krále a šlechty a byl používán ve smyslu teritoriálním a vyjadřoval spojení zemí, které tvořily součásti státu.

V průběhu 14. století se vytvořil zvláštní sněm jako jakýsi kolektivní orgán šlechty, který byl nazýván sněmem generálním. Na generálních sněmech se scházela česká a moravská šlechta a šlechta z vedlejších zemí. Generální sněmy svolával panovník k projednávání nejdůležitějších otázek státní politiky. Později byly sněmy rozšířeny o účast duchovních představitelů a zástupce královských měst – měšťany.

V husitském období se sněmy stávaly směsicí různých zájmů, s různým složením, a byly svolávány v nepravidelných lhůtách. V českých zemích po husitských válkách se vytvořil stav panský, rytířský a měšťský. Sněmy, které se skládaly ze stavů, se stávají mocenskou složkou vedle moci panovníka a zápasí za stálé zesílení

svých pravomocí na úkor moci panovníka. V rámci české koruny existovaly ve sněmovní hierarchii tři druhy shromáždění: krajské sjezdy, zemské sněmy a sněm všech zemí – generální sněm. Jen taková usnesení, s nimiž souhlasil panovník a všechny stavy, měla platnost zákona.

Stavovské sněmování se zcela mimořádně rozvinulo za období stavovského povstání v letech 1618–1620, kdy vzniklo usnesení o ustavení České konfederace. V podstatě se jednalo o určité ústavní vyjádření, že všechna moc náleží stavům a že v zemi mají privilegované postavení protestanti. Po porážce stavovského povstání již nikdy nebyl svolán generální sněm Koruny české a scházely se jen zemské sněmy, a to i v období habsburského absolutismu. Pobělohorský politický vývoj přenesl koncentraci politické moci na panovníka a potlačil stavovské kompetence. Zemské sněmy v Čechách, na Moravě a ve Slezsku se staly institucemi provinciálními, kdy centrální instituce sídlily ve Vídni, kde nebyla žádná sněmovní protiváha proti moci panovníka. Naopak protiváhu měly zemské sněmy v byrokratických zemských úřadech. Zemské sněmy představovaly v období absolutismu jen shromáždění privilegovaných stavů. Konec stavovského sněmovnictví nastal v revolučních letech 1848–1849, které přinesly zásadní změny v celé monarchii.

Pokus o přeměnu monarchie na stát s parlamentním uspořádáním nebyl úspěšný, ale v revolučním období došlo ke svolání říšského sněmu do Vídně a jeho pozdějšímu přesunu do Kroměříže, kde sice schválil návrh ústavy pro neuherské země, ten však nebyl přijat pro násilné rozehnutí sněmu.

Císař František Josef I. vydal ze své vlastní pravomoci ústavu ze dne 4. března 1849 s platností i pro Uhry. V roce 1851 byly všechny předpisy omezující moc panovníka zrušeny.

Přebudování monarchie na federativní stát se v revolučním období nepodařilo, ale již ústava z 25. února 1861 byla konstituční. Nejvyšším orgánem se stala říšská rada, která měla upravovat záležitosti týkající se všech zemí. Říšská rada se skládala ze dvou

komor. Pánské sněmovny, kam jmenoval členy panovník, a Poslanecké sněmovny, do které volily zástupce zemské sněmy v kuriích: velkostatkářů, měst, živnostenských a obchodních komor a venkovských obcí. Zemské sněmy bez ohledu na bývalé státoprávní a historické uspořádání měly stanoveny stejné pravomoci. Byly jim též zakázány vzájemné kontakty, a tak bylo omezeno jejich společné politické vystupování. Zemské sněmy byly voleny ve třech volebních třídách podle zdaněného majetku. Všechny třídy byly rozděleny na volební okrsky podle většinového principu.

Rakouský konstituční stát byl vytvořen shora panovníkem, který měl právo veta.

Česká politická reprezentace neodmítala širší rámec státu, ale stála na principu kontinuity českého státního a historického práva a na upevnění jednoty v rámci monarchie. Po rakousko-uherském vyrovnání v roce 1867 se říšská rada transformovala do nejvyššího zastupitelského orgánu Předlitavska – v rakouské části monarchie. Poslanecká sněmovna byla stále volena zemskými sněmy. Volební reforma (1882) snížila ve třídách měst a venkovských obcí volební census z 10 zlatých na 5 zlatých a otevřela cestu k většímu lidovému zastoupení, ale i k větší české voličské většině. V roce 1896 byla založena pátá kurie, ve které se voleb mohli účastnit všichni muži, kteří dosáhli věku 24 let.

Koncem 19. století se dostal rakouský konstitucionalismus do všeobecné krize. Ve společenském prostředí se začala organizovat různá politická a sociální hnutí a politická seskupení a strany, které začaly obhajovat a bojovat za své dílčí zájmy a klást veřejné požadavky. Rakouská vláda byla přinucena k další úpravě volebního práva. Poslední volební reforma proběhla v roce 1907, kdy byl schválen nový volební zákon, který zavedl všeobecné, rovné a tajné hlasovací právo. Volební právo se netýkalo žen, to bylo v Rakousku zavedeno až v roce 1918 a v Československu v roce 1920.

U počátku českého politického stranictví v 19. století byla spolková činnost, která se postupně proměňovala v honorační stranictví, ve stranictví národní, ideové, náboženské, zájmové, které do sebe stále více vstřebávalo sociální prvky a nabývalo masového charakteru. České politické požadavky v roce 1848 na proměnu monarchie a na federaci jednotlivých států nebo národů byly potlačeny státním absolutismem, který se v druhé polovině 19. století proměnil v konstituční monarchii s říšským sněmem.

V mnohonárodnostní rakouské monarchii převažovaly národnostní a autonomní zájmy, které se postupně rozšiřovaly o sociální, ideové, ideologické, náboženské, ale i zájmy dělnické, rolnické a živnostenské.

Panovnická a státní moc i státní absolutismus omezovaly přeměnu spolkové činnosti na politické stranictví, širší podíl jednotlivých vrstev obyvatelstva na veřejném dění, ale i rozšiřování volebního práva z privilegovaných vrstev do občanských vrstev obyvatelstva. V mnohonárodnostním státě vznikalo politické stranictví na národnostním principu a postupně se štěpilo podle ideového a zájmového zaměření, ale i požadavků státoprávních a historicko-právních.

Prvotní stranictví vytvářelo politické vedení, tiskové a nakladatelské orgány, kdy se členstvo soustřeďovalo ještě v zájmové spolkové činnosti, která se přetvářela v politickou spolkovou činnost, jež přerůstala ve vytváření důvěrnických místních seskupení a později v místní organizace v obcích a městech.

Politické stranictví se již na konci 19. století začalo diferencovat podle sociálního rozvrstvení voličů, ideového a ideologického profilování, národních či občanských zájmů členské základny. K prvotnímu politickému sdružování a ke stranické aktivitě docházelo vždy u příležitosti zemských nebo říšských voleb do zastupitelských sborů, kdy stranické orgány se měnily ve volební výbory, které navrhovaly kandidátní listiny a řídily volební kampaně.

Vedení jednotlivých stran se postupně měnila ve výkonné výbory, které se staly ustálenou institucí, jež svolávala pravidelné sjezdy